

Istraživački diskurs pedagogije u Hrvatskoj (Studija slučaja za desetljeća 1931-1940, 1971-1980. i 2011-2020)

Igor Radeka♦

Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju

SAŽETAK: Nakon početnog razdoblja tzv. prosvjetiteljske pedagogije (od 1850. godine do Prvoga svjetskog rata), pedagogija u Hrvatskoj prošla je tri etape razvoja: pluraliziranu znanstvenu pedagogiju između svjetskih ratova, monistički ograničenu socijalističku pedagogiju nakon Drugoga svjetskog rata, te povratak pluraliziranoj pedagogiji od osamostaljenja Hrvatske početkom 90-ih godina XX. stoljeća. Razlike između tih etapa toliko su velike da se kod svake od njih promijenio odnos pedagogije prema okruženju: od prevlasti njemačkog jezika, klasika pedagogije i reformskih strujanja do Drugoga svjetskog rata, preko apsolutne dominacije ruskog jezika i sovjetske pedagogije neposredno nakon Drugoga svjetskog rata uz postupno oprezno otvaranje prema nekim drugim područjima, do ključnog utjecaja engleskog jezika i radova o odgoju i obrazovanju uglavnom iz anglosaksonskog područja posljednjih tri-desetak godina. Svaki od tih utjecaja različite je strukture – od teorijsko-meto-

iradeka@unizd.hr

doloških ishodišta do praktičnog rada. Pitanje je kako su tako velike promjene utjecale na razvoj pedagogije u Hrvatskoj? Ovim se radom odgovara na to pitanje utvrđivanjem tema koje su istraživane u pedagogiji u Hrvatskoj tijekom triju navedenih etapa. Pregledom po jednog desetljeća unutar svake etape, studijom slučaja utvrđeno je koje teme dominiraju pedagoškim istraživanjima u Hrvatskoj na temelju: analize tema svih doktorskih disertacija (kao formalne inicijacije u znanstvena istraživanja) koje su obranjene iz pedagogije, kao i tema svih radova koji su objavljeni u časopisu *Napredak* (za vrijeme socijalizma nosio je naziv *Pedagoški rad*) – vodećem pedagoškom periodiku tijekom cjelokupnog razmatranog razdoblja.

KLJUČNE RIJEČI: istraživački diskurs, tematsko strukturiranje, razvoj pedagogije u Hrvatskoj

Razvoj pedagogije

Početne rasprave o odgoju sežu u Hrvatskoj od humanizma i renesanse: dubrovački filozof i polihistor Nicolo Vito di Gozze objavio je u Veneciji 1589. godine značajni prvijenac teorije odgoja na području Hrvatske – djelo *Governo della famiglia* (Gučetić, 1998). Ali, kontinuirani razvoj pedagoške teorije započeo je s 1850. godinom objavom knjige *Obuka malenih ili katehetika: za porabu učiteljem i svećenikom* Stjepana Ilijaševića. Od tog razdoblja proces pedagogija u Hrvatskoj prošao je četiri etape razvoja. U **prvoj etapi tzv. prosvjetiteljske pedagogije (1850-1918)** izmijenile su se prevlasti triju među sobom vremenski odijeljenih i po mnogo čemu suprotstavljenih tendencija: apsolutne dominacije teologijske orijentacije u pedagogiji (od sredine do 70-ih godina XIX. stoljeća), prevlasti herbartističkog pristupa u pedagogiji (od 70-ih godina do kraja XIX. stoljeća), jačanja reformskih pravaca i pokreta u pedagogiji uz postupno slabljenje herbartizma (od početka XX. stoljeća do Prvoga svjetskog rata). One nisu među sobom bile posve izolirane već su se u određenoj mjeri prožimale. Ipak, s porastom utjecaja svake od navedenih tendencija slabila je prethodna.

U drugoj etapi razvoja pluralizirane znanstvene pedagogije (1918-1945) u Hrvatskoj bitno je unaprijeđena ne samo pedagoška praksa nego i pedagojska teorija. Temeljna razlika između ove i prethodne etape je u tome što je recepcija strane pedagojske literature u ovoj etapi značajno bogatija. Cjelokupna pedagojska intelektualna vertikala izgrađivana tijekom prve i početkom druge etape s pokretanjem razvoja autohtone pedagojske znanosti dostigla je u to vrijeme razinu svjetskih pedagojskih zbivanja. Pedagojske rasprave nisu više kao dotad zaokupljene prosvjetnom politikom, sistemom školstva i više-manje pasivnim prijemom (u pravilu kompilacijom) importirane pedagojske literature. Započinje izgradnja pedagogije na znanstvenim temeljima, u živom dodiru sa svjetskim pedagojskim procesima.

Među različitim smjerovima *nove škole* i *nove pedagogije*¹ najsnažniji i najznačajniji su bili radna škola (koja je prije svega usmjerena na školsku praksu) i kulturna pedagogija (zaslužna za završetak procesa konstituiranja pedagojske znanosti u Hrvatskoj). Oba pravca tijesno su povezana s njemačkim pedagojskim trendovima te predstavljaju *spiritus movens* suvremenih pedagoških i pedagojskih strujanja u drugoj etapi razvoja pedagogije u Hrvatskoj.

S ovim pravcem završava proces prijelaza pedagojske teorije s pedagoga-praktičara na pedagoge-teoretičare koji se sustavno i cjelovito posvećuju promišljanju odgoja te se napušta *prosvjetiteljski* pristup pedagojskoj teoriji.

U trećoj etapi razvoja monistički reducirane socijalističke pedagogije (1945-1991) nakon Drugoga svjetskog rata, pod utjecajem jednopartijskog socijalističkog režima, ukinute su sve veze s dotadašnjom pedagojskom baštinom u Hrvatskoj, a herbartizam kao i reformski pravci i pokreti, proskribirani su kao nepoželjni. Time je prekinut najplodniji stupanj razvoja pedagojske znanosti.

Nakon oslobođenja zemlje u novom totalitarnom društveno-političkom okruženju onemogućen je evolucijski razvoj pedagojske znanosti. Ideološko-politički kontrolirana pedagogija u Hrvatskoj prisiljena je na zaborav i prekid veza sa svojim korijenima i svjetskim pedagojskim zbivanjima.

1 Ovim se terminima u 20-im i 30-im godinama XX. stoljeća u Hrvatskoj definiraju reformski pravci i pokreti.

S državnim osamostaljenjem i ponovnom pluralizacijom društva od 90-ih godina XX. stoljeća **1991. započinje četvrta etapa povratka pluraliziranom razvoju pedagogije** u Hrvatskoj, koja još uvijek traje. U središtu pažnje od tada su praktično usmjerena istraživanja hrvatskih pedagoga bez osvrtnja na vlastitu pedagoški baštinu. U isto vrijeme, eklektičkim preuzimanjem recentnih svjetskih istraživanja o odgoju i obrazovanju, u pravilu s engleskog jezika te većinom provedenih na anglosaksonskom području,² bez kritičkog propitivanja njihovih teorijsko-metodoloških ishodišta, struktura pedagogije u Hrvatskoj slabi vlastitu konzistentnost i koherentnost.

Zbog toga se dobri poznavatelji recentnih pedagoških prilika u Hrvatskoj slažu s tvrdnjom uvaženog hrvatskog pedagoškog teoretičara Antuna Mijatovića da se *hrvatska pedagogija nalazila u boljem znanstvenom statusu i stanju na početku XX. stoljeća nego na njegovu kraju* (2001, str. 149). Taj trend se nastavlja sve do naših dana.³

Orijentacijsko laviranje u pedagogiji

Od sredine XIX. stoljeća do Prvog svjetskog rata, za razdoblja *prosvjetiteljske* pedagogije, nastala su brojna djela poučnog karaktera za mladež i odrasle. Među njima i pedagoška literatura, prije svega namijenjena širokoj čitalačkoj publici radi prosvjećivanja širokih narodnih masa, koja nije imala namjeru izgradnje koherentne teorije odgoja.⁴ Presudan utjecaj je imala literatura iz njemačkog kulturnog kruga, ali su korištena djela objavljena i na češkom, francuskom, talijanskom i drugim jezicima.

S dominacijom reformske pedagogije u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova pojačan je utjecaj njemačke literature. Štoviše, u to su vrijeme neka djela vodećih pred-

2 Poznato je da na anglosaksonskom područja ne postoji pedagogija već *education* (odnosno odgoj i obrazovanje) koje istražuju *sciences of education* (tj. različite znanosti o odgoju i obrazovanju) koje, svaka sa svoje strane, u okviru specifičnosti svog predmeta proučavanja i metodologije na kojima temelje istraživanja, dolazi do rezultata. Ključni problem s pedagoške perspektive je što pritom ne postoji holistički pristup odgoju i obrazovanju.

3 O detaljnom pregledu razvoja pedagogije u Hrvatskoj vidjeti više u radu: Radeka, 2007.

4 Zbog toga ovo razdoblje nije obuhvaćeno provedenim istraživanjem.

stavnika kulturne pedagogije iz Hrvatske objavljena na njemačkom jeziku ili pak o njima pišu važni njemački pedagoški izdavači (poput vodećeg duhovnoznanstvenog časopisa *Die Erziehung*).

Sa završetkom Drugoga svjetskog rata blokiran je razvoj pedagoške znanosti u Hrvatskoj. Monistički reducirana socijalistička pedagogija neposredno nakon rata je svedena na pasivnu recepciju sovjetske socijalističke pedagogije, a nakon raskida čvršćih veza s blokom socijalističkih zemalja od 1950. godine stvara vlastiti put unutar zadanog socijalističkog ideološkog okvira. U poslijeratnom razdoblju nastala su dva perioda u izgradnji pedagogije i odgoja: do političkog raskola sa Sovjetskim Savezom presudan je bio utjecaj ruskog jezika i ideološkog koncepta SSSR-a, a nakon raskola od 1950. godine započinje razdoblje samoupravne socijalističke izgradnje kao originalnog jugoslavenskog puta razvoja u okviru zadane socijalističke ideološke doktrine, ali i dalje s vodećom ulogom Komunističke partije Jugoslavije koja u tom kontekstu 1952. godine mijenja naziv u Savez komunista Jugoslavije.

Bez obzira na postupnu demokratizaciju društvenih prilika, za trajanja cjelokupne monistički reducirane socijalističke pedagogije veza pedagogije u Hrvatskoj s njemačkim kulturnim krugom i pedagoškom baštinom zapadnog bloka zemalja nije dolazila u obzir. Presudan utjecaj na početku ovog razdoblja je imala ruska literatura i sovjetska socijalistička ideologija.

Specifičnost posljednje faze razvoja od 1991. godine jest da se Hrvatska otvara prema svijetu, prije svega korištenjem engleskog jezika i istraživanja uglavnom provedenih na anglosaksonskom području koji po svojoj strukturi nisu pedagoški, uz zanemarivanje vlastite pedagoške baštine.

Analizirajući razmatrani razvoj u cjelini, odnos pedagogije u Hrvatskoj prema okruženju značajno se mijenjao. Prije Drugoga svjetskog rata prevladavao je njemački jezik, klasici pedagogije i reformska strujanja. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata dominirao je ruski jezik i sovjetska pedagogija, nakon čega započinje trend postupnog opreznog otvaranja prema nekim drugim područjima. Od osamostaljenja Hrvatske naovamo ključan je utjecaj engleskog jezika i anglosaksonskog koncepta u kojem ne postoji pedagogija. Svaka od tih pro-

mjena temelji se na drugačijoj strukturi – od teorijsko-metodoloških ishodišta do praktičnoga rada.

Pitanje je kako su tako velike promjene utjecale na razvoj pedagogije u Hrvatskoj?

Bez obzira na značaj ovog pitanja, do sada nisu provedena istraživanja koja bi pronašla odgovore. Zbog toga je provedeno ovo istraživanje kako bi se odgovorilo na to pitanje utvrđivanjem tema istraživanja u pedagogiji za vrijeme najprominentnije druge etape razvoja (između dvaju svjetskih ratova), stanje u tom pogledu za vrijeme treće etape (nakon Drugoga svjetskog rata) te na kraju pregledom recentnih prilika u posljednjoj etapi (od osamostaljenja Hrvatske).

Doktorske disertacije i vodeći pedagoški časopis u Hrvatskoj

Metodološki pristup ovog istraživanja temelji se na studiji slučaja. „Osnovni postupak u studiji slučaja sastoji se u sagledavanju svih važnih aspekata jedne pojave ili situacije, uzimajući za jedinicu proučavanja: pojedinca, grupu, organizaciju, lokalnu zajednicu, cijelu kulturu ili bilo koji sustav koji se smatra zasebnom cjelinom ili entitetom.“ (Halmi, 2005, str. 200) U tom kontekstu, prilikom preciziranja načina provođenja studije slučaja, odlučeno je da se prati „razvoj nekog pojedinačnog slučaja, obitelji, društvene grupe, organizacije ili lokalne zajednice kroz određeno vremensko razdoblje koristeći se analizom vremenskih serija.“ (Halmi, 2005, str. 202) U tom kontekstu utvrđene su teme pedagoških istraživanja u Hrvatskoj na temelju: analize svih doktorskih disertacija obranjenih iz pedagogije, kao formalne inicijacije u znanstvena istraživanja koja prolazi proceduru znanstvene validacije, kao i svih radova koji su objavljeni u najstarijem časopisu *Napredak*⁵, koji je za vrijeme socijalizma nosio

5 Prvi broj časopisa *Napredak* objavljen je 1. listopada 1859. godine. Pokrenuli su ga napredni učitelji zagrebačke uzorne glavne učione Stjepan Novotny (gl. ur.), Ferdo Mlinarić, Ferdo Vuksanović i Vjenceslav Mařík kako bi ojačali razvoj hrvatskog, osobito pučkog školstva i pedagogije. Od 1873. godine besplatno ga ustupaju Hrvatskom pedagoško-književnom zboru, koji ga kontinuirano izdaje sve do naših dana.

naziv *Pedagoški rad*⁶ – prvom i ujedno vodećem pedagojskom periodiku u Hrvatskoj tijekom cjelokupnog razmatranog razdoblja u kojem su objavljivana najkvalitetnija pedagojska istraživanja.

Ovim istraživanjem napravljen je pregled svih tema doktorskih disertacija koje su obranjene iz znanstvenog polja pedagogije, kao i svih članaka objavljenih u vodećem hrvatskom pedagojskom časopisu *Napredak*, odnosno *Pedagoški rad*, unutar triju proučavanih desetljeća u kontekstu tri analizirane etape s vremen-
skim razmacima među njima od po 30 godina. Razmatrani su radovi objavljeni u desetljećima 1931-1940, 1971-1980. i 2011-2020.

6 S dolaskom nove vlasti 1945. godine *Napredak* je izmijenio svoj organizacijski ustroj prilagođavajući se novim prilikama. Novo uredništvo, koje nije uređivalo časopis za vrijeme tzv. Nezavisne Države Hrvatske, u jesen 1945. godine objavljuje njegov prvi sveščić.

U pokušaju prilagodbe novim prilikama u prvom, programatskom članku *Put k našoj novoj pedagogiji* u spomenutom *Napretkovu* dvobroju Juraj Jurman pozicionira pedagogiju u sferu *duhovne (ideološke) nadgradnje nad ekonomskom strukturom društva* u skladu s učenjem *klasika naučnog socijalizma*. Zalaže se za proučavanje cjelokupne povijesti pedagogije i odgoja gradeći *novu pedagogiju na zakonitostima u razvoju pedagogije* kroz koje se *provlači jedan napredujući razvitak* (Jurman, 1945, str. 3). Pledira za dva oslonca novom pristupu pedagogiji: „Koristeći se tako svima iskustvima i uspjesima raznih sistema škola, a osobito Herberta i škole rada, izgrađivat ćemo za naše zahtjeve i naše potrebe našu *novu pedagogiju* i našu novu školu.” (Jurman, 1945, str. 11)

Usprkos prilagodbi Herbartovih etičkih i psihologijskih postavki novim ideološkim prilikama, kao i zagovaranju radne škole koja je (tada još uvijek) reducirano korištena i u Sovjetskom Savezu, takva se prilagodba nije svidjela službenim ideolozima društva. *Napredak* je snažno napadnut od ortodoksnog revolucionara zaduženog za partijsku kontrolu novih kulturnih prilika Radovana Zogovića. Prozivajući suradnike *Napretka* kao *reakcionare* – što je u to vrijeme bila najteža i naopasnija moguća optužba za intelektualce – Zogović insinuirao novim članovima uredništva da su bili “stalni suradnici, a Pataki čak i urednik Ustaškog ‘Napretka’, i to kako u lipnju 1941. godine, tako i u travnju 1944.” (1945, str. 6) U tom kontekstu zaključuje kako “časopis po svojim osnovnim shvatanjima društvene, pedagoške i kulturne problematike stoji ondje gdje je stajao prije pet ili šest godina, i da njegovi urednici i suradnici pokušavaju da ga, lijepeći po njemu raznolike citate i parole, pripopčaju, kao svoj vagon, za ‘voz novog vremena’ (...). Ali, mi s ‘Napretkom’ ne ćemo da diskutiramo o tim pitanjima, jer on nema pravo na riječ u našoj javnosti. Naš zadatak nije da otvaramo diskusiju o ‘Napretkovim’ pogreškama i manevrima, nego da ‘Napretku’ oduzmemo riječ jednom zauvijek”, jer “‘Napredak’ nema nikakva prava na postojanje” (Zogović, 1945, str. 5-6). Nakon više od osam i pol desetljeća kontinuiranog izlaženja *Napredak* je zabranjen, tako da nije izlazio u socijalističkoj Hrvatskoj.

Umjesto njega Hrvatski pedagoško-književni zbor započinje s objavljivanjem časopisa *Pedagoški rad*, koji zadržava primat vodećeg pedagojskog časopisa u Hrvatskoj.

Nakon urušavanja socijalističkog poretka s demokratizacijom i pluralizacijom društvenih i pedagojskih odnosa u Hrvatskoj 1991. godine *Napredak* obnavlja svoje izlaženje umjesto časopisa *Pedagoški rad*. Izdavač časopisa, Hrvatski pedagoško-književni zbor priznaje časopis *Pedagoški rad* slijednikom časopisa *Napredak*. Time je časopis *Napredak* zadržao kontinuitet svoga izlaženja od 1859. godine sve do danas.

Kada se radi o broju obranjenih doktorskih disertacija,⁷ sve je prisutniji trend njihova porasta u Hrvatskoj. U prvom proučavanom desetljeću samo su 2 obranjena doktorata, u drugom ih je 8, a u posljednjem čak 100.

Kada je riječ o opsegu periodika, u prvom desetljeću od 1931. do 1940. godine svake godine je objavljeno po 10 sveščića, odnosno brojeva *Napretka*, s ukupno od 212 do 480 stranica po svesku, tj. godištu, odnosno ukupno 4.178 stranica u cijelom desetljeću (Strugar, Vrgoč, 2001, str. 46). U drugom desetljeću od 1971. do 1980. godine također je svake godine objavljeno po 10 brojeva *Pedagoškog rada* s ukupno od 498 do 612 stranica po godištu, odnosno ukupno 5.390 stranica u cijelom desetljeću (Strugar, Vrgoč, 2001, str. 57). U trećem desetljeću od 2011. do 2020. godine u razdoblju od 2011. do 2018. godine objavljena su po tri broja (od kojih je jedan uvijek bio naveden kao dvobroj), a u 2019. i 2020. objavljena su po dva broja, oba kao dvobroja. Ukupno je bilo od najmanje 372 do najviše 608 stranica po godištu, odnosno ukupno 5.176 stranica u cijelom desetljeću.

Teme pedagoških istraživanja

Slijedi pregled rezultata istraživanja koji su posebno sistematizirani za svaki od triju razmatranih desetljeća. Rezultati su grupirani po pojedinim pedagoškim znanstvenim disciplinama ili tematskim cjelinama, u skladu sa zatečenim stanjem, odnosno temama koje su obrađivane. Na kraju slijedi usporedba rezultata triju desetljeća. Zbog ograničenja opsega ovoga teksta, nakon svih rezultata prezentiranih u tablicama slijedi osvrt na ključne teme koje su u tom razdoblju obrađivane. Utvrđeni rezultati pružaju dobar pregled stanja pedagogije u Hrvatskoj.

7 Doktorati znanosti iz polja pedagogije stižu se u Hrvatskoj na četiri od pet javnih sveučilišta na kojima postoje redoviti trogodišnji prijediplomski i dvogodišnji diplomski studiji pedagogije. Prvi doktorat stečen je na Mudroslovnom/Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1917. godine. Na Pedagoškom/Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci prva disertacija obranjena je 1981. godine, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku prva je disertacija obranjena 2016. godine, a na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru prvi doktorat obranjen je 2021. godine. U posljednjih stotinu i pet godina (1917-2022) u kojima su razmatrane sve doktorske disertacije obranjene u Hrvatskoj (vidjeti o tome više u: Radeka, 2023) obranjeno je 290 doktorskih disertacija iz polja pedagogije. Prepoznat je trend eksponencijalnog porasta broja doktorskih disertacija, tako da je do kraja Drugoga svjetskog rata (1917-1945) prosječno 0,4 doktorata po godini, za vrijeme socijalizma u Hrvatskoj (1946-1990) prosječno je 2 doktorata po godini, a u samostalnoj Republici Hrvatskoj (1991-2022) prosječno imamo 6,1 doktorata po godini.

Razvoj pluralizirane znanstvene pedagogije (1931.-1940.)

U prvom su desetljeću obranjene dvije doktorske disertacije na Sveučilištu u Zagrebu iz polja pedagogije, obje iz grane pedagogijske teleologije.

U časopisu *Napredak* je objavljeno 1.096 članaka. Slijedi distribucija svih tih radova po tematskim cjelinama.

Tabela 1.

*Tematske cjeline svih članaka objavljenih u časopisu **Napredak** između 1931. i 1940.*

Tematske cjeline	broj članaka	postotak
književna smotra, ocjene i osvrti	347	31,66%
pedagogijske spoznaje iz svijeta	153	13,96%
učitelji, učiteljstvo i pedagozi	122	11,13%
metodike	96	8,76%
manji članci i bilješke	86	7,85%
školski rad	76	6,93%
praktična pedagogija	50	4,56%
pedagogijska teleologija	30	2,74%
izvještaji o radu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora	28	2,55%
reformski pedagogijski pravci i pedagoški pokreti	27	2,46%
područja, oblici i sadržaji odgoja	21	1,92%
in memoriam	18	1,64%
vijesti iz prosvjetnog života	14	1,28%
pedagogija i druge znanosti	13	1,19%
didaktika	10	0,91%
povijest pedagogije	3	0,27%
metodologija pedagogije	2	0,18%
Ukupno članaka	1.096	99,99%

Gotovo 1/3 članaka odnosi se na književne smotre, ocjene i osvrte. To ne iznenađuje kada se uzme u obzir činjenica da je izdavač časopisa Hrvatski pedagoško-književni zbor, u kojem se sve do Drugoga svjetskog rata materinski jezik i književnost smatraju sastavnim dijelom pedagoškog rada. U skladu s tim i Ivan Filipović, kao pokretač i jedan od osnivača Zbora, zajedno sa svojim suradnicima, istovremeno djeluju i na pedagoškom i na književnom planu. Nakon tog razdoblja dolazi do potpunog razdvajanja pedagogije od tih područja. Među ostalim temama dominira pregled svjetskih zbivanja (13,96%) i strukovno-staleška pitanja učitelja i pedagoga (11,13%).

Razvoj monistički reducirane socijalističke pedagogije (1971-1980)

U drugom desetljeću među osam doktorskih disertacija obranjenih na sveučilištima u Zagrebu i Rijeci dominiraju nastavna pitanja u okviru didaktičkih i metodičkih tema.

Tabela 2.

Grane pedagogije u kojima su sve doktorske disertacije iz polja pedagogije obranjene u Hrvatskoj između 1971. i 1980. godine

Grane pedagogije	broj doktorata	postotak
didaktika	5	62,5%
metodike	2	25%
obrazovanje odraslih	1	12,5%
Ukupno doktorata	8	100%

U časopisu *Pedagoški rad* objavljeno je 413 radova. To je značajno manji broj radova od prethodnog desetljeća (u kojem je objavljeno 1.096 članaka), iako je broj objavljenih stranica veći u ovom desetljeću (5.390) u odnosu na prethodno (4.178). Razlog tome je detaljnija obrada tema, zbog čega se puno opsežnije obrađuju teme.

Tabela 3.

*Tematske cjeline svih članaka objavljenih u časopisu **Pedagoški rad** između 1971. i 1980. godine*

Tematske cjeline	broj članaka	postotak
metodike	110	26,63%
ocjene i prikazi knjiga	81	19,61%
vijesti iz prosvjetnog života	44	10,65%
didaktika	42	10,17%
izvještaji o radu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora	30	7,26%
područja, oblici i sadržaji odgoja	28	6,78%
sistem, organizacija i reforma školstva	24	5,81%
povijest pedagogije	21	5,08%
učitelji, učiteljstvo i pedagozi	11	2,66%
pedagogijske spoznaje iz svijeta	8	1,94%
socijalistička idejnost i političnost	8	1,94%
pedagogija i druge znanosti	4	0,97%
in memoriam	2	0,48%
Ukupno članaka	413	99,98%

U ovom razdoblju dominiraju metodičke i didaktičke teme, koje zajedno premašuju 1/3 radova. Uz ocjene i prikaze knjiga, koji su na razini 1/5 radova, dodatno se ističe veći broj vijesti iz prosvjetnog života.

Povratak pluraliziranom razvoju pedagogije (2011-2020)

U posljednjem desetljeću među 100 doktorskih disertacija obranjenih na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Osijeku zadržava se dominacija nastavnih pitanja (didaktičke i metodičke teme) na razini 1/3 svih tema. Međutim, kada im se doda područje kurikulumu i školske pedagogije, može se zaključiti da se zapravo sva istraživa-

nja svode na nastavna i školska pitanja. Dakle, odgoj i obrazovanje ne postoji izvan škole u pedagojskim istraživanjima.

Tabela 4.
Grane pedagogije i tematske cjeline u kojima su sve doktorske disertacije iz polja pedagogije obranjene u Hrvatskoj između 2011. i 2020. godine

Grane pedagogije i tematske cjeline	broj doktorata	postotak
didaktika	24	24%
kurilulum	20	20%
školska pedagogija	15	15%
metodike	10	10%
komparativna pedagogija	6	6%
mediji u odgoju i obrazovanju	5	5%
učenici s teškoćama i razvoju	4	4%
rani i predškolski odgoj i obrazovanje	4	4%
obiteljska pedagogija	3	3%
povijest pedagogije	3	3%
odgoj i obrazovanje u slobodno vrijeme	3	3%
daroviti učenici	1	1%
digitalne kompetencije	1	1%
pedagojska teleologija	1	1%
Ukupno doktorata	100	100%

U časopisu *Napredak* objavljeno je 299 radova. To je dodatni pad broja radova u odnosu na prethodno desetljeće (u kojem ih je objavljeno 413), iako broj objavljenih stranica u ovom desetljeću (5.176) nije značajno manji u odnosu na prethodno razdoblje (5.390). Razlog tome je nastavak širenja načina obrade tema, tako da objavljeni radovi postaju još opsežniji.

Tabela 5.

*Tematske cjeline svih članaka objavljenih u časopisu **Napredak** između 2011. i 2020. godine*

Tematske cjeline	broj članaka	postotak
sistem, organizacija i reforma školstva	66	22,07%
metodike	46	15,38%
ocjene i prikazi knjiga	37	12,37%
područja, oblici i sadržaji odgoja	30	10,03%
pedagogija i druge znanosti	25	8,36%
rad s učenicima s teškoćama i razvoju	19	6,35%
učitelji, učiteljstvo i pedagozi	15	5,02%
in memoriam	12	4,01%
rani i predškolski odgoj i obrazovanje	12	4,01%
didaktika	10	3,34%
povijest pedagogije	10	3,34%
pedagogijske spoznaje iz svijeta	8	2,68%
izvještaji o radu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora	4	1,34%
rad s darovitim učenicima	4	1,34%
polemike	1	0,33%
Ukupno članaka	299	99,97%

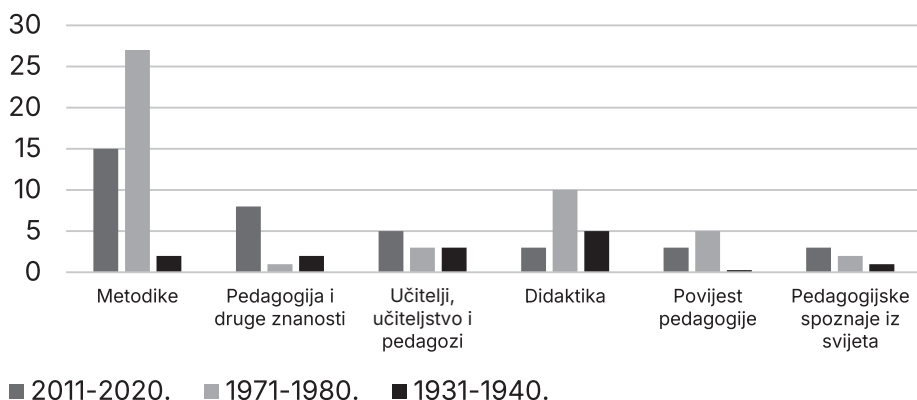
S obzirom na to da su u međuvremenu metodike u Hrvatskoj izdvojene iz pedagogije kao zasebno interdisciplinarno područje, među temama koje dominiraju s više od 10% udjela nema više niti jedne pedagogijske discipline. Navedena distribucija pokazuje trend rastakanja pedagogije.

Usporedba rezultata triju razmatranih razdoblja

Distribucija navedena na grafu koji slijedi pokazuje velike promjene u trima razmatranim razdobljima iz šest odabranih tematskih cjelina.

Slika 1.

*Zastupljenost pojedinih tematskih cjelina u časopisu **Napredak/**
Pedagoški rad*

Najveće promjene vidljive su u pogledu intenziteta proučavanja metodika, o čemu je već bilo riječi, a najmanje u pogledu prijenosa pedagoških spoznaja iz svijeta, kod kojih postoji trend kontinuiranog smanjenja.

Na kraju slijedi popis tema koje su potpuno napuštene u posljednjem desetljeću.

Tabela 6.

*Tematske cjeline u kojima **nema niti jednog članka objavljenog u časopisu Napredak između 2011. i 2020. godine, a iz tih su područja objavljivani članci u časopisu Pedagoški rad između 1971. i 1980. te u časopisu Napredak između 1931. i 1940. godine***

Tematske cjeline koje se nisu istraživale

manji članci i bilješke
metodologija pedagogije
pedagogijska teleologija
praktična pedagogija
reformski pedagoški pravci i pedagoški pokreti
vijesti iz prosvjetnog života

Indikativno je da je potpuno napušteno istraživanje dviju pedagogijskih disciplina (metodologije i teleologije) koje propituju temeljna teorijsko-metodološka uporišta pedagogije. Razlog tome za vrijeme socijalizma bio je što je tada ta područja definirala vladajuća ideologija. Međutim, od 90-ih godina XX. stoljeća ne postoji više bilo kakav razlog za zanemarivanje ključnih pedagogijskih pitanja. Napušteno je i praćenje reformskih strujanja, kao i neposredni osvrti na praktična pitanja školstva i prosvjedu.

Zaključak

U razmatranim desetljećima prevladava trend porasta broja doktorata, kao i trend smanjenja broja objavljenih radova u proučavanom časopisu uz njihovu sve opsežniju eksplikaciju.

Prestalo se istraživati pedagogijsku teleologiju i metodologiju pedagogije, tako da je pažnja s temeljnih pitanja strukture pedagogije i odgoja preusmjerena na tehniku, odnosno načine odgajanja i obrazovanja.

Dominantan utjecaj engleskog jezika i anglosaksonskog koncepta, uz zanemarivanje vlastite pedagogijske baštine, u posljednje vrijeme dovodi do rastakanja pedagogije kao znanosti u Hrvatskoj.

Izvori

- Časopis** *Napredak* – svi štampani svešćići (pojedinačna izdanja periodičke publikacije) objavljeni u kontinuiranom razdoblju u okviru 10 svezaka (godišta) 1931.-1940. te svi štampani svešćići objavljeni u kontinuiranom razdoblju u okviru 10 svezaka 2011.-2020.
- Časopis** *Pedagoški rad* – svi štampani svešćići objavljeni u kontinuiranom razdoblju u okviru 10 svezaka 1971.-1980.
- Radeka, Igor, Batinić, Štefka, Doktorske disertacije iz pedagogije u Hrvatskoj. U: Zuković, S. /ur./: *Pedagogija – juče, dana, sutra / Pedagogy – yesterday, today, tomorrow*. Zbornik radova, Filozofski fakultet: Novi Sad, 2023: 335-349.

Literatura

- Gučetić, Nikola Vitov, *Upravljanje obitelji*, Zagreb: Hrvatski studiji – Studia Croatica, 1998.
- Halmi, Aleksandar, *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap, 2005.
- Jurman, Juraj, Put k našoj novoj pedagogiji. *Napredak*, 1-2(1945): 3-11.
- Mijatović, Antun, Pogled na Hrvatsku pedagogiju na kraju stoljeća. *Napredak*, 2(2001): 143-156.
- Paravina, Emil, *Bibliografija 30 godišta časopisa "Pedagoški rad": 1946 – 1975*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 1976.
- Radeka, Igor, Reformska pedagogika v procesu razvoja pedagogike na Hrvaškem, *Sodobna pedagogika*, 4(2007): 106-129.
- Strugar, Vladimir, *Napredak 1910. – 1945.: Bibliografija*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2019.
- Strugar, Vladimir, *Pedagopki rad / Napredak: Bibliografija 1976.-2010*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2014.
- Strugar, Vladimir, Vrgoč, Hrvoje, *Doprinos pedagogiji i školskoj praksi: Sto četrdeset godina časopisa Napredak: 1859.-1999*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2001.
- Zogović, Radovan, O kontinuitetu časopisa "Napredak". *Naprijed* od 29. 12. 1945.: 5-6.

Research discourse of pedagogy in Croatia Case-study for the decades 1931-1940, 1971-1980. and 2011-2020.

Igor Radeka

University of Zadar, Department of Pedagogy

SUMMARY: After the initial period of the so-called Enlightenment pedagogy (from 1850 to the First World War), pedagogy in Croatia went through three stages of development: a pluralized scientific pedagogy between the world wars, a monistically limited socialist pedagogy after the Second World War, and a return to a pluralized pedagogy after the independence of Croatia in the early 90s 20th century. The differences between these stages are so great that the relationship between pedagogy and the environment has changed in each of them: from the predominance of the German language, the classics of pedagogy and reform currents before the Second World War, through the absolute dominance of the Russian language and Soviet pedagogy immediately after the Second World War with a gradual cautious opening towards some other areas, to the key influence of the English language and works on upbringing and mainly from the Anglo-Saxon area in the last thirty years. Each of these influences has a different structure – from theoretical and methodological origins to practical work. The question is, how did such big

changes affect the development of pedagogy in Croatia? This work answers that question by determining the topics that were researched in pedagogy in Croatia during the three mentioned stages. By reviewing one decade within each stage, the case study determined which topics dominate pedagogical research in Croatia based on: analysis of the topics of all doctoral dissertations (as a formal initiation into scientific research) that were defended in pedagogy, as well as the topics of all papers published in *Napredak* magazine (during socialism it was called *Pedagoški rad*) – the leading pedagogical periodical during the entire considered period.

KEY WORDS: research discourse, thematic structuring, development of pedagogy in Croatia.